

виходу з неї. Висвітлено позитивні та негативні наслідки присутності ТНК на ринках країн-реципієнтів.

Ключові слова: послуга, сфера послуг, транснаціональні корпорації, глобалізація, транснаціоналізація, світова фінансова криза, посткризовий період.

Аннотація

Стаття посвячена дослідженню ролі і места транснаціональних корпорацій в сфері услуг, аналізу масштабів їх діяльності, особливостей пристосування к мировому фінансовому кризису і виходу из него. Освітлено положительные і отрицательные последствия присутствия ТНК на рынках стран-реципиентов.

Ключевые слова: услуга, сфера услуг, транснациональные корпорации, глобализация, транснационализация, мировой финансовый кризис, посткризисный период.

Annotation

The article investigates the role and place of transnational corporations in the services sector, the analysis of their activities scale, the global financial crisis and the way out of it adapting peculiarities. The lighting positive and negative TNCs presence effects in the markets of recipient countries.

Key words: service, services sector, transnational corporations, globalization, transnationalization, world financial crisis, postcrisis period.

УДК 005.93: 658. 589

Гасько А.М.,
аспірант,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. З розвитком ринкових відносин зростає актуальність питання про нові підходи в управлінні науково-технічним прогресом, який забезпечує інноваційний розвиток підприємств.

Інноваційна політика в широкому розумінні об'єднує науку, техніку, підприємництво, економіку і управління, вона зачіпає все соціально-економічне середовище, включаючи виробництво, банки, науково-технічні кадри, рівень науково-технічної освіти населення країни. Не підлягає сумніву, що науково-технічна і інноваційна політика відносяться до найважливіших функцій держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження особливостей інновацій, інноваційної політики та інноваційної діяльності, які забезпечують інноваційний розвиток зробили зарубіжні вчені Б. Санто, Б. Твис, А. Б. Титов, Й. А. Шумпетер та українські вчені Г. О. Андрощук, Ю. М. Бажал, Ю. В. Кіндзерський; П. П. Микитюк, І. А. Шовкун, Л. І. Федулова та ін.

В роботах вказаних авторів висвітлюються лише окремі аспекти сутності інновацій, інноваційної діяльності підприємств, а також питання інноваційного розвитку підприємств. Проте слід зазначити, що в науковій літературі ще недостатньо розробленими є питання щодо управління інноваційною діяльністю та, на цій основі, інноваційним розвитком підприємств в ринкових умовах господарювання.

Постановка завдання. Дослідити теоретичні аспекти сутності інновацій, інноваційної діяльності та політики; видів ефекту від інноваційної діяльності підприємств. Охарактеризувати результати інноваційної діяльності підприємств. Визначити тенденції інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Запропонувати дієві заходи щодо підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про інвестиційну діяльність» інноваційна діяльність розглядається як одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво й соціальну сферу, до якої входять:

- випуск і поширення принципово нових видів техніки й технологій;
- прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- реалізація довгострокових науково-технічних програм із тривалими термінами окупності витрат;

—фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил;

—розробка і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, що призначена для поліпшення соціального й екологічного стану [1].

Саме слово «інновація» є скороченим виразом слів «інвестиція в новацію (або новина)». Латинське слово *innovatio* - «відновлення, поліпшення», лежить в основі англійського *innovation* [2; 3; 4].

З нашої точки зору, інновації є конкретно історичними змінами у всіх фазах відтворення, що охоплюють засоби і предмети праці, технології і форми організації виробництва. Рушійні сили інновації містяться в рівному ступені як у сфері наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок, так і у функціонуванні всього процесу відтворювання, його управління і, в першу чергу, у формуванні потреб в інноваціях.

Інновація охоплює весь процес створення, розповсюдження і використання конкретного науково-технічного рішення. Вона служить задоволенню як нових, так і вже існуючих суспільних потреб на більш високому рівні. Тому часто інновації визначають як результат з'єднання можливостей науково-технічних рішень з економічними і соціальними потребами суспільства.

Інноваційна політика - складний і завжди не позбавлений ризику процес, хід якого визначається багатьма початковими передумовами: технічними, фінансовими, економічними і соціальними. При цьому очевидно, що певна частина проектів новинок неминуче виявиться нереалізованою безпосередньо на підприємствах. Разом з тим у всіх розвинених країнах світу робляться спроби створення чіткої політики, здатної реагувати на швидкі і несподівані зміни ситуації, підтримувати складні проекти з високим ступенем технічного і фінансового ризику для підприємств [5; 6; 7]. Залежно від результатів і витрат, що враховуються, розрізняють наступні види ефекту від здійснення інноваційної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Види ефекту від інноваційної діяльності підприємств

Вид ефекту	Чинники, показники
1. Економічний	Показники враховують у вартісному виразі всі види результатів і витрат, які обумовлені реалізацією інновацій.
2. Науково-технічний	Новизна, простота, корисність, естетичність, компактність.
3. Фінансовий	Розрахунок показників базується на фінансових показниках.
4. Ресурсний	Показники відображають вплив інновації на обсяг виробництва і споживання того або іншого виду ресурсу.
5. Соціальний	Показники враховують соціальні результати реалізації інновацій.
6. Екологічний	Шум, електромагнітне поле, освітленість (зоровий комфорт), вібрація. Показники враховують вплив інновацій на оточуюче середовище.

Результати інноваційної діяльності підприємств виражаються в інноваційній продукції, яка може бути у вигляді речової форми або без неї (наприклад, «ноу-хау») та підлягає юридичному захисту [5, с. 213].

Матеріальні результати інноваційної діяльності виступають у вигляді створених і освоєних нових машин, устаткування, апаратів, приладів і засобів автоматизації.

З погляду виробництва, нову продукцію можна поділити на нову (оригінальну), модернізовану, модифіковану, удосконалену, індивідуального виконання, освоєну виробництвом за кордоном, освоєну виробництвом на інших підприємствах України, відремонтовану, із відходів виробництва, повторного використання.

Новий (оригінальний) виріб - це принципово новий виріб, що не має аналогів в інженерному досвіді як щодо конструктивного виконання, так і щодо набору споживчих властивостей.

Оновлений виріб - це виріб, конструктивне виконання якого частково змінено при збереженні або незначній зміні його споживчих властивостей.

Модернізований виріб - це оновлений виріб, перероблений відповідно до сучасних вимог.

Модифікований виріб - це оновлений виріб, який розроблено замість того, що випускали раніше, і який має ширшу сферу застосування.

Удосконалений виріб - це оновлений виріб, що має конструктивні зміни, які пов'язані з освоєнням прогресивної технології та матеріалів, втіленням нових винаходів та раціоналізаторських пропозицій [4, с. 100].

Наслідком інноваційної діяльності є також нові дизайнерсько-художні рішення зовнішнього виду виробу - промислові зразки.

Промислові зразки відображають єдність технічних, функціональних та естетичних властивостей виробу, які також входять до складу нематеріальних активів і є предметом ліцензійних угод та об'єктом охорони промислової власності.

Загалом, результатом інноваційної діяльності є підвищення конкурентоспроможності виготовленої продукції, успішна її реалізація на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Ефективність інноваційної діяльності підприємств можна оцінити через конкурентоспроможність нової продукції, успішне представлення її на внутрішньому і зовнішньому ринках.

На даний час найактуальнішою проблемою підвищення конкурентоспроможності економіки та якісного економічного зростання є створення та реалізації системного підходу в захисті та управлінні інтелектуальною власністю в Україні для більш повного використання національних результатів інтелектуальної діяльності і досягнень науково-технічного прогресу.

Ми вважаємо, що хоча в Україні в останні роки приділяється достатньо уваги проблемам розвитку системи охорони інтелектуальної власності та її нормативно-правового забезпечення - вдосконалюються закони, приймаються постанови Кабінету Міністрів України, видаються Укази Президента України, - проте реалізація основних положень зазначених нормативно-правових актів є неналежною.

Критичність оцінок ситуації у сфері охорони інтелектуальної власності України, зокрема об'єктів права промислової власності, підтверджується порівнянням даних міжнародних і національних офіційних джерел (Відділ охорони інтелектуальної власності, Департаменту інтелектуальної власності України та Державного комітету статистики України).

Так, з 2004 року по 2008 рік кількість поданих заявок на винаходи за національною процедурою від національних заявників зменшилася з 4085 до 2823 у 2008 році, або на 30,9%. Найбільш суттєве зменшення числа поданих заявок у порівнянні із попереднім роком (на 18%) мало місце у 2008 році внаслідок збільшення діючих ставок зборів за патентування винаходів та корисних моделей, які відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1148 (постанова вступила в дію 16 травня 2008 р.) збільшені до 35 разів. У цілому патентна активність національних заявників у поданні заявок на видачу патентів на винаходи та у видачі патентів на винаходи (на 1 млн. населення) в Україні в останні 3-4 роки приблизно у 2 рази нижча, ніж в Російській Федерації. Відставання України за показником патентної активності від розвинутих країн ще значніше.

За даними Відділу охорони інтелектуальної власності, в останні роки кількість міжнародних патентних заявок, поданих із використанням Договору про патентну кооперацію (РСТ), стабільно перевищує 110 тис. Особливо значимим процес патентування є в Японії, США та країнах Європи. Наприклад, якщо Японії знадобилося 95 років для того, щоб зареєструвати перший мільйон патентів, то для другого мільйону - лише 15 років. Усе активніше використовують РСТ і компанії країн, які розвиваються, насамперед Китаю, Бразилії і Республіки Корея [8].

Внаслідок неврегульованості питань комерціалізації та введення в господарський обіг результатів інтелектуальної діяльності з урахуванням оптимального поєднання інтересів їх творців, бізнесу та держави обсяги нематеріальних активів не перевищують 1,5% вартості основних засобів, що значно нижче середніх показників в країнах ЄС, де їх обсяги дорівнюють 50-80% балансової вартості підприємств та організацій.

Вважаємо за доцільне також відмітити, що ні державний департамент інтелектуальної власності, ні Державний комітет статистики України не обліковують кількість поданих на міжнародну реєстрацію заявок за процедурами ВОІВ, що робить неможливим співставне оцінювання місця України у глобальних процесах реєстрації торгових марок, корисних моделей та інших об'єктів права інтелектуальної власності.

Наведені дані свідчать, що існуюча система управління інтелектуальною власністю є неефективною і не відповідає сучасним пріоритетам технологічного розвитку та вимогам до економічного зростання.

З урахуванням соціально-економічних особливостей сьогодення розглянемо деякі з першочергових організаційно-економічних заходів щодо вироблення ефективних механізмів посилення ролі інтелектуальної власності в реалізації стратегії інноваційного розвитку економіки України. Зокрема, необхідно:

1. Забезпечити до 2015 року проведення вартісної оцінки та прийняття на баланс підприємств та організацій у вигляді нематеріальних активів об'єктів права інтелектуальної власності, інших результатів наукової та науково-технічної діяльності, що створені за державні кошти та призначені до використання. Це надзвичайно актуально для підприємств науково-технічної сфери й тих, які мають бути приватизовані.

2. Сприяти поетапному створенню національної мережі комерціалізації та трансферу технологій і інновацій на основі організації регіональних центрів комерціалізації та трансферу технологій і інновацій. Це поліпшить інфраструктуру взаємодії між ринком і науково-дослідними організаціями, сприятиме доступу підприємницьких структур та промислових підприємств до новітніх технологій, підвищить результативність науки, стимулюватиме організації-виконавці та керівників проектів уже на ранніх етапах розв'язувати проблеми їх ринкового використання.

3. Враховувати, що за умов слабого попиту промисловості на науково-технічні здобутки і значних обсягів досліджень, виконаних за державні кошти, перспективною формою просування об'єктів інтелектуальної власності у господарський обіг може бути розробка програм і стимулів науково-технологічного партнерства між державними структурами в академічному, галузевому й освітянському секторах науки та промисловістю. Доцільно також розробити правову базу для можливості заснування державними організаціями науково-технологічного сектору малих інноваційних підприємств на основі результатів досліджень та об'єктів промислової власності саме державних організацій.

4. Знизити на 80-75% діючі ставки зборів за патентування винаходів та корисних моделей. Діюча фінансово-економічна криза може стимулювати процес відмови українських державних підприємств та наукових організацій від прав на інтелектуальну власність та переміщення потоку інтелектуальної власності до фізичних осіб, для яких встановлено пільги зі сплати зборів.

5. Розробити та запровадити механізми державної підтримки патентування винаходів, що створені відповідно до пріоритетів технологічного розвитку країни, за кордоном. Це сприятиме підвищенню кількості іноземних патентів, отриманих підприємствами та організаціями України, та правовій захищеності експорту наукоємної та інноваційної продукції в іноземні країни, зменшить ризики такого експорту.

6. Впровадити з 2013 року державне статистичне спостереження створення та використання передових виробничих технологій, нових в Україні, у світі та принципово нових, з урахуванням використаних об'єктів інтелектуальної власності та їх патентної чистоти. Це дозволить щороку відстежувати ситуацію щодо результативності співпраці творців інтелектуальних розробок, підприємств і організацій щодо їх впровадження, а також рівень впливу суб'єктів науково-технологічної сфери на продуктивність праці та конкурентоспроможність продукції та послуг та приймати адекватні державні рішення.

Необхідно також використати досвід країн ОЕСР та впровадити щорічний науково-статистичний облік виробництва, експорту та імпорту продукції за рівнем наукоємності галузей промисловості

7. Розробити порядок визначення винагороди, роялті, паушального платежу авторам за використання майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених за державні кошти. Неврегульованість цього питання та відсутність традицій виплати винагороди призводять до виплат винахідникам на підприємствах незначних сум протягом перших двох років або повної відсутності здійснення виплати, що має наслідком незацікавленість винахідників та авторів у використанні об'єктів права інтелектуальної власності, гальмування винахідницької діяльності [9].

Розглянуті положення та рекомендації експертів ВОІВ мають бути адаптованими з елементами сучасної економічної політики України з метою прискорення темпів структурної перебудови національної політики на засадах інноваційної моделі розвитку та економіки знань [9, с. 188-192].

Висновки з проведеного дослідження. Метою інноваційної політики провідних країн світу є сприяння розвитку науки й техніки; підвищення інноваційної активності, що забезпечує конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку, обороноздатність країни; покращує екологічну ситуацію, а також сприяє розвитку венчурного довгострокового бізнесу. Виходячи з цієї мети, держава визначає пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності та обирає основні шляхи підтримки підприємств, які працюють над виконанням державних інноваційних програм.

Бібліографічний список

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 47. – Ст. 646-657.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 №40-IV зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 34-40.
3. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / [за ред. Л. І. Федулової]. - К. : «Основа», 2005. - 552 с.
4. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи : Аналітичні матеріали до Парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» / [Федулова Л. І., Бажал Ю. М., Шовкун І. А. та ін.] ; за ред. Л. І. Федулової, Г. О. Андрощука. - К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. - 196 с.
5. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент : [навч. посібник] / П. П. Микитюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 295 с.
6. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
7. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. та ін.] ; за ред. канд. екон. наук Ю. В. Кіндзерського ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. - К., 2009. - 928 с.
8. Сальник О. М. Використання досвіду функціонування технологічних парків країн-членів ЄС в Україні / О. М. Сальник // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 10. - С. 20-28.
9. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : [підруч.] / Л. І. Федулова. - К. : Либідь, 2006. - 478 с.

Анотація

Досліджено сутність інновацій, інноваційної діяльності та політики. Визначено види ефекту та результати від інноваційної діяльності підприємств. Встановлено тенденції інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Запропоновано дієві заходи щодо підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова: підприємства, інновації, інноваційна діяльність, розвиток, ресурсозберігаючі технології, науково-технічний прогрес, модернізація ефективність.

Аннотация

Исследована сущность инноваций, инновационной деятельности и политики. Определены виды эффекта от инновационной деятельности предприятий. Охарактеризованы результаты инновационной деятельности предприятий. Установлено тенденции инновационной деятельности отечественных предприятий. Предложено действенные меры по повышению эффективности инновационной деятельности предприятий.

Ключевые слова: предприятия, инновации, инновационная деятельность, развитие, ресурсосберегающие технологии, научно-технический прогресс, модернизация.

Annotation

Nature of innovations, innovative activity and policy is examined. Enterprises innovative activity effects are determined. Enterprises innovative activity results are characterized. National enterprises innovative activity trends are marked. Efficient approaches to the enterprises innovative activity efficiency stimulation are proposed.

Key words: enterprises, innovations, innovative activity, development, alternative technology, technical progress, modernization.